

ТЕХНОЛОГИИ ПЕРЕВОДА И СРАВНИТЕЛЬНОЕ ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ В ЗЕРКАЛЕ НАУЧНОГО НАСЛЕДИЯ АХМЕТА БАЙТУРСЫНОВА

Сборник материалов международной
научно-практической конференции

**Технологии перевода и сравнительное
литературоведение в зеркале
научного наследия Ахмета Байтурсынова**

*Сборник материалов международной
научно-практической конференции*

**Астана
2022**

УДК 80/81

ББК 81.2

Т38

Рецензенты:

Буркова Т.А., доктор филологических наук, профессор Башкирского государственного педагогического университета им. М.Акмуллы, Башкортостан, РФ

Булатбаева Г.Н., доктор педагогических наук, Национальная Академия имени Ы.Алтынсарина, г. Астана

Загатова С.Б., кандидат филологических наук, профессор Евразийского гуманитарного института, г. Астана

Научный редактор:

Биженова А.Е., доктор филологических наук, профессор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева

Редакционная коллегия:

Кенжигожина К.С., PhD, ЕНУ им. Л.Н. Гумилева

Анафинова М.Л., к.ф.н., ЕНУ им. Л.Н. Гумилева

Нуркенова С.С., к.ф.н., ЕНУ им. Л.Н. Гумилева

Технологии перевода, сравнительное литературоведение и языкознание в зеркале научного наследия Ахмета Байтурсынова. Сборник трудов международной научно-практической конференции. - Астана: ИП «Булатов А.Ж.», 2022. - 170 с.

ISBN 978-601-326-670-1

В сборнике представлены тексты докладов участников одноименной международной научно-практической конференции, проведенной кафедрой иностранной филологии ЕНУ им. Гумилева и посвященной 150-летию Ахмета Байтурсынова. Разносторонность научного наследия великого казахского ученого обусловила представленную тематику включенных в сборник текстов на казахском, русском и английском языках.

Конференция проведена в рамках проектно-целевого финансирования МОН РК «Научные основы модернизации системы образования и науки» (2021-2023, Рег. №OR 11465474) совместно с НАО имени Ыбырая Алтынсарина.

Тексты не подлежали правке и размещены в авторской редакции и стилистике.

УДК 80/81

ББК 81.2

ISBN 978-601-326-670-1

© ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, 2022

Очень типично для сленгов сокращение слов и образование так называемых «blends» типа «branch» (= «breakfast+lunch»). Эта тенденция, а также замена слов заглавными буквами были спровоцированы в 80-е гг. XX в. в основном рок-группами, которые в своих названиях все сокращали. Посредством сложения двух слов образуются новые неологизмы [5]: honeyteer – honeymoon + volunteer, т.е. медовый месяц, который пара молодоженов решает посвятить волонтерству; bleisure – business + leisure, т.е. совмещение работы с отдыхом; showmance – романтическая история, которая возникает между актерами, участвующими в съемках одного фильма, или участниками одного шоу; maskne – реакция кожи на постоянное ношение маски в виде высыпаний (Mask is an indispensable part of your safety equipment, but it can wreak havoc on your skin and lead to maskne); homotel – отель, в котором гости могут почувствовать себя как дома.

Система английского сленга также обширно представлена междометиями, придающими экспрессивную окраску высказыванию и служащими для непосредственного выражения волеизъявления, чувств и эмоций (как положительных, так и отрицательных): недоверие и сомнение (As if! Tell me another (one)!), удивление (Cor! Have you seen her in that outrageous dress?), раздражение и злость (What the blazes? What are you like?), похвала (Amazeballs!).

В заключение хотелось бы отметить, что сленговые выражения приносят в английский язык многообразие, свободу и даже делают беседу более интересной и оживленной. Сленг – это важная часть языка и его надо знать, но применять при общении с иностранцем его надо только по мере необходимости и отдавать предпочтение не жестким формам. Сленг – это постоянное словотворчество, которое может быть понятно определенной группе людей. К числу основных способов образования сленгов в английском языке относятся сокращение, экономия языковых средств, придание шутливой коннотации, суффиксация.

Список использованной литературы

1. Карина Агузарова Молодежный сленг // «Дарьял»: литературно-художественный и общественно-политический журнал. - Владикавказ, 2004. - № 6.
2. Spears R. NTC's Dictionary of American slang and colloquial expressions. National Textbook Company; McGraw-Hill, 2000.
3. Маковский М.М. Современный английский сленг: Онтология, структура, этимология. М., 2016.
4. Partridge E. A. Slang Today and Yesterday. L.: Routledge and Kegan Paul, 1979. 381 p.
5. Левикова С.И. Молодежная субкультура: учебное пособие. М.: Фаир-Пресс, 2004.

ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ ЭЛЕКТРОНДЫҚ ЖАНАМАЛАНҒАН АҒЫЛШЫН ТІЛІНІҢ СӨЗЖАСАМ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Ә. Н. Маханбетжан
2 курс магистранты
 Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ
 Астана

Аңдатпа: Мақала Ғаламторда заманауи ағылшын тілінің сөзжасамын зерттеп, электрондық жанамаланған тілде неологизмдердің пайда болу себептерін қарастырады.

Түйін сөздер: Ғаламтор-жанамаланған тіл, неологизм, сөзжасам, Ғаламтор, заманауи ағылшын тілі

Аннотация: В статье исследуется словообразование современного английского языка в Интернете и рассматриваются причины появления неологизмов в электронно-опосредованном языке.

Ключевые слова: Компьютерно-опосредованный язык, неологизм, словообразование, современный английский язык, Интернет

Abstract: The article examines the word formation of modern English on the Internet and discusses the reasons for the neologisms emergence in computer-mediated language.

Keywords: *Computer-mediated English, neologism, word formation, contemporary English, the Internet*

Заманауи технологиялар мен Интернеттің қолданысы кең таралуына байланысты Желілік әлемдегі ағылшын тілін зерттеу жаңа кезеңге өтті. Соңғы жылдары ағылшын тілінің сөздік қорында байқалған өзгерістер негізінен әлемде болып жатқан әлеуметтік-мәдени өзгерістерге байланысты. Ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуы сөздіктің барлық қабаттарын жаппай қайта кодификациялау мәселесін алға қойды.

Ғаламтор - 20 ғасырдағы адамзаттың ең үлкен өнертабысы. Оның пайда болуы әлемге үлкен әсер етті және адамдардың өмірін түбегейлі өзгертті. Желінің қарқынды дамуы желілік ағылшын тілін қалыптастырудың объективті шарты болып табылады.

Әлемде лингва франк болып есептелетін ағылшын тілі барлық мүмкін мағыналарда өзгеріске ұшырауда, сөйлеу мәнерлерінің шеттері жойылып, жаңа сөйлеу мәнерлері пайда болуда, кейбір сөздер біріктіріліп жаңа өрнектер пайда болып жатса және біреулері қысқартылып, сөз жаңа мағынаға ие болуда, сөйлем құрылымдары мен грамматика да алып жаңартылу процессін басынан кешіп жатыр.

Ағылшын тілінің ғаламтор желісінің әсерінен өзгеріске ұшырауына байланысты, Дэвид Кристал тұжырымдаған «интернет-лингвистика» атты жаңа ғылым пайда болды. Ғылымның бұл бөлімі интернет-кеңістіктің және мәтіндік хабарламалар сияқты ақпарат берудің басқа "жетілдірілген" құралдарының белсенді дамуының әсерінен туындаған тілді қолданудың жаңа формаларын зерттеумен айналысады. Ағылшын тіліндегі ғылыми парадигмада *netglish*, *weblish*, *e-talk*, *netlingo*, *e-language*, *netspeak* сияқты терминдер Ғаламтор – жанамаланған тілдің мағынасын ашу үшін ойлап табылды және оның коммуникацияға мүмкіндік беретін функциясын электрондық жанамаланған тіл деп те атайды. Бұл термин ғаламтор-аралық ағылшын тіліне және оның барлық жаңалықтары мен инновацияларын сипаттауға арналған [1, 24 бет].

А.К. Қайырбаева мен Б. К. Жұмабекованың айтуынша, Интернеттің әсерінен тілдік инновациялардың ең үлкен сипаттамасы қазіргі уақытта негізінен ағылшын тілінің сөздік қорында байқалады [2, 87-92].

Неологизм ұғымының өзі осы тілдің белгілі материалдары негізінде жаңадан жасалған, бұрын белгісіз, бұрын болмаған анықтаманы, пәнді, ғылым саласын, кәсібін білдіретін сөздерді немесе сөз тіркестерін құрудың тілде белгіленген модельдеріне абсолютті сәйкес келуін айтуға болады.

Workaholic – a person who works a lot of the time and finds it difficult not to work [3].

Ғаламтор-аралық ағылшын тіліне қатысты зерттеулерді негізінен сөзжасам бойынша және таным бойынша қарастыруға болады.

«Сөзжасам» термині тіл білімінің туынды сөзжасам процестерін, олардың құрылымын, сондай-ақ кіретін жүйесін зерттейтін тіл білімінің жеке саласы. Сөзжасамның басты қасиеті кзінің аты айтып тұрғандай, жаңа мағыналы сөздер тудырып, сол арқылы тілдің сөздік құрамын байыту. Осылайша, терминнің екі негізгі мағынасы бар, оларды нақты ажырату керек. Бірінші мағынасында тілдегі жаңа сөздердің үздіксіз жасалу процесін білдіру үшін қолданылады. Екінші мағынада термин тілдің сөзжасамдық қызметінің нәтижесін білдіретін әрбір жаңа сөздің айтылу формасын білдіреді [4, б. 134-135].

Неологизмдердің қалыптасуының негізгі үлгілерін анықтау үшін ең алдымен олардың жасалуының негізгі жолдарын қарастыру қажет. Қазіргі ағылшын тілінде сөзжасам процесіне сөзжасамның келесі түрлері қатысады: біріккен сөз немесе күрделі сөзжасам, аббревиатура, конверсия, аффиксация, дизаффиксация, қысқарту және т.б. Сөзжасамның бұл түрлері өз бетінше де, бірігіп те әрекет ете алады. Олардың әрқайсысын егжей-тегжейлі қарастырайық.

Күрделі сөзжасам – ағылшын тілінің электрондық жанамаланған сөздікте ең көп таралған әдіс. Біріккен сөз – жаңа мағына беретін ағылшын тіліндегі жаңа сөз жасау үшін екі немесе одан да көп сөздердің бір немесе бірнеше буындарының бірігуі. Кейбір мысалдар бар: *hangry* (*hungry* + *angry*), *trill* (*true* + *real*), *staycation* (*stay* + *vacation*), *netspeak* (*Internet* + *speak*), *netizen* (*net* + *citizen*). Бұл жаңа ағылшын тіліндегі таза сөздер толығымен дәл және олар ағылшын тілінің айтылу әдеттеріне көбірек сәйкес келеді.

XX-XXI ғасырлардағы қазіргі ағылшын тілінің сөздігі авторларының пікірінше, бұл тіркесті қазіргі ағылшын тілінде лексикалық инновацияларды қалыптастырудың ең өнімді әдісі ретінде қарастыруға болады [5]. Қазіргі ағылшын тілінің нормалары сөздерді бірдей лексикалық және грамматикалық сипаттамалармен біріктіруге мүмкіндік береді. Осыған байланысты кейде күрделі сөзді-неологизмді сөз тіркесінен ажырату қиын болуы мүмкін.

Интернет заманында көптеген интернет пайдаланушылары уақытты үнемдеу үшін желілік чатта ағылшынша **аббревиатураларды** қолдануға көбірек көңіл бөледі. Бұл тиімдірек және ыңғайлы онлайн байланысқа қол жеткізу үшін танымал тәсіл. Аббревиатура-бұл қысқарту, қысқарту арқылы жаңа сөздердің пайда болуы. А. К. Манабаева мен К. В. Лабик қазіргі сөйлеудегі аббревиатуралар туралы өз еңбектерінде қазіргі сөйлеуді толықтыратын барлық аббревиатураларды жүйелеу қажеттілігін атап өткен болатын [6, 172-178].

CEO – chief executive officer, JOMO – the joy of missing out, abt – about, SUS – suspect / suspicious.

Конверсия арқылы жаңа тілдік бірлікті қалыптастырудың негізгі алғы шарты – сөздің мағынасының өзгеруімен қатар жүретін синтаксистік қызметінің өзгеруі. Түрлендіру үшін әдеттегі синтаксистік ортаны өзгерту қажет. Мысалы, «Google» және «Friend» сөздері осы санатқа жатқызылуы мүмкін. Желі қолданушылары үшін «Google» іздеу веб-сайты, сонымен қатар бренд екені белгілі. Дегенмен, адамдар оны пайдалану арқылы бір нәрсені іздегенде етістік ретінде қабылдау арқылы «google it» деп те айтады. Яғни, «Google» сөзі зат есімнен етістікке айналып отыр. Мұндағы «Friend» сөзі бәрімізге белгілі классикалық «Дос» мағынасында ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік желі веб-сайтында адамды таныстар тізіміне қосу дегенді де білдіреді. Егер алдын «Ghost» сөзі жай «Елес» деген мағынаны білдірсеб қазіргі таңда «to ghost» деп Ғаламтор желісінде басқаларға жауап бермеу іс әрекетін сипаттайды.

Түрлендірудің төрт түрі бар:

- сын есім (сын есімнің жасалуы);
- негіздеу (зат есімнің жасалуы);
- адвербиализация (үстеулердің жасалуы);
- вербализация (етістіктің жасалуы) [7].

Қазір түрлендіру әрекетінің нәтижесі ретінде қабылданатын сөздердің бәрі осылай жасалған емес. Көптеген етістіктер мен зат есімдер жалғаулардың жалғануы мен жойылу кезеңінде кездейсоқ түрде сәйкес келді. Мысалы, hate – to hate, doubt – to doubt, smell – to smell, бұл сөздер конверсияға жатпайды.

Аффиксация-аффикстерді қолдану арқылы сөздерді құру тәсілі, яғни аффикстерді сөздің түбіріне немесе негізіне қосу. Неоплазмалардың мол түзілуіне ықпал ететін аффикстер өнімді деп аталады. Мысал ретінде *crashy, adulting, staycation, dependency* сөздерін алуға болатын болса, Қазіргі ағылшын тілінде өнімді аффикстер: –ing, –y, –super, –ist, –mis, –re, –ed болып саналады деп есептеуге болады.

Желілік технологияның дамуымен бірге көптеген жаңа ұғымдар мен девайстар туындады, бұл өз кезегінде олардың барлығына атау беру қажеттілігін туғызды. Солай, Ғаламтор қолданушылары бұрыннан бар сөздерге жаңа мағына беріп, көптеген сөздер тура мағынадан ауысты. Яғни, **ескі сөздер жаңа мағынаға ие болды**. Желілік ағылшын тілі үлкен қолданыста және тірі болғандықтан, мұндай сөзжасам электрондық ағылшын тілінде өте жиі кездеседі. Мысалы, электрондық жанамаланған ағылшын тілінде “clout” сөзі даңқ, атақ деген мағынада қолданылса, “clout” сөзінің бастапқы мағынасы “әсер” болған. Сол секілді “Gucci”, “plug”, “tool”, “tea”, “ship” мысалдар да жетіп асарлық.

Негізінде, неологизм-бұл формасы немесе мазмұны бойынша жаңартылған сөз немесе сөз тіркесі. Заботкина В. И. жаңа сөз ойлап табылғанын немесе сөздің жаңа мағынасы үш риторикалық себепке байланысты дамитынын айтады: затты атау қажеттілігі, баса назар аудару қажеттілігі немес сұлулық қажеттілігі [8].

Соңғы жылдары ағылшын тілінің сөздік құрамы қарқынды түрде дамуының жоғарыда айтқандардан басқа да бірнеше себептері бар. Оның ең бірінші және ең үлкен себебі – Ғаламтордың пайда болуы. Ондаған жылдар бойғы қарқынды дамудан кейін Интернет компьютерлік ақпараттық желіге айналды, ол ең үлкен және ауқымды қамтуға, ең мол

ақпараттық ресурстарға, ақпараттың ең толық түрлеріне және ақпараттың ең тиімді таралу жылдамдығына ие.

Шын мәнінде, көптеген интернет қолданушылары “жаңа” үшін “ескіден” бас тартады - бұл адамдардың инстинкті. Сөздердің эволюциясы пайдаланушылардың әрқашан айырмашылықтарды, өзгерістерді және инновацияларды іздеуіне байланысты.

Ақпараттық дәуірдің қарқынды дамуымен тез өзгеретін өмірдің талаптары қазіргі адамдардың өмір сүру қарқыны біртіндеп жеделдеді. Өмірдің жылдам қарқыны адамдарды ақпаратты мүмкіндігінше тиімді жеткізуге мәжбүр етеді. Сондықтан енгізу жылдамдығын арттыру үшін қарапайым терминдерді қолдану қажет, сонымен қатар бұл онлайн байланыстың сөзсіз талабы. Желі-бұл мүмкіндігінше артық ақпаратты сақтауды және ауызша ақпаратты жеткізу процесінде ақпаратты беру мен алудың ең оңай және жылдам әдісін таңдауды қажет ететін арнайы тілдік орта. Ақпараттың максималды мөлшерін қысқа мерзімде жеткізу үшін киберқылмыскерлер ең тиімді өрнекті тапқысы келетініне күмән жоқ.

Сонымен, Ағылшын тіліндегі жаңа Желілік сөздер шексіз ағынмен пайда болады және бұл сөздер Желі қолданушылары өз ойларын білдіргісі келгенде таптырмас сөзге айналды. Жаңа ашылулар, жаңа өнертабыстар және ғылым мен техниканың жаңа теориялары бәрін білдіру үшін сөз қажет екенін бәрі біледі. Осылайша, бір жағынан көптеген жаңа сөздер пайда болды. Олардың кейбіреулері біріктірілген, ал кейбіреулері бар сөздер негізінде түрлендіріледі. Екінші жағынан, кейбір ескі сөздерге жаңа мағына берілді, яғни сөздің мағынасы өзгерді. Бұл тұрғыда интернеттің қарқынды дамуы жаңа ағылшын сөздерінің қалыптасуының объективті шарты болып табылуда.

Қарым-қатынас және алмасу процесінде ерекше мағынаны көрсету үшін қолданылатын кейбір өрнектер грамматикалық ережелерге сәйкес келмеуі мүмкін. Алайда, бұл өрнектер әдетте ағылшын тілінің ықтимал түріне жатады. Сонымен қатар, қоғамның дамуы ағылшын желілік тіліне үнемі күш береді, ал ағылшын желілік тілін қолдану тілдің экспрессивтілігін арттырып, тілдің сөздік қорын байыта алады.

Пайдаланылған әдебиет тізімі

1. David Crystal. Language and the Internet. – Cambridge University Press, 2006. - 24 бет.
2. K. Kairbayeva, B. K. Zhumabekova. Netspeak: the Language of the Internet // Vestnik PSU – 2017 - №1 – 87-92 p.
3. www.dictionary.cambridge.org
4. Бижкенова А. Е., Булатбаева К. Н., Дюйсекова К. К., Калиева А. К., Жуманбекова Н. З., Жумабекова Б. К., Сабитова Л. С. Современные направления лингвистической науки. – ЕНУ им. Л.Н.Гумилева, 2014.
5. Longman Dictionary of Contemporary English. – New Edition. – Oxford: Longman, 2006.
6. М.М. Kuhta. - Словообразовательные модели неологизмов современного английского и русского языков. – 2016.
7. К. И. Лабик, А. К. Манабаева Употребление аббревиатур в современной речи // Вестник ПГУ – 2017 - №1.
8. Zabotkina, V. I. Word and sense. – Moscow: Publishing house of Russian state university for humanities - 2012.